

Cahiliye Dönemi Su'lûk/Eşkîya Şairi Urve b. el-Verd'in Ya'bnete Münzir İsimli Kasidesinin Tahlili

The Analysis of the Qasida Ya'bnete Munzir by the Pre-Islamic Su'lûk/Brigand Poet Urwa ibn al-Ward

 10.51605/mesned.1814509

Şahin ŞİMŞEK

0000-0002-5727-4518

sahinsimsek21@gmail.com

Doç. Dr., Batman Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri

Assoc. Prof., Batman University Faculty of Theology
Department of Basic Islamic Sciences

Hacer ARSLAN

0000-0003-0142-0691

hacerarslan2009@hotmail.com

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel
Müdürlüğü

Dr., Ministry of National Education, General Directorate of Religious Education

Araştırma Makalesi	Research Article
Geliş Tarihi: 31.10.2025	Date of Submission: 31.10.2025
Kabul Tarihi: 16.12.2025	Date of Acceptance : 16.12.2025
Yayın Tarihi: 31.12.2025	Date of Publication: 31.12.2025
Benzerlik Taraması: Evet, Turnitin	Plagiarism Checks: Yes, Turnitin
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.
Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.	Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.	Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BYNC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.	Copyright & License: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

The Analysis of the Qasida Ya'bnete Munzir by the Pre-Islamic Su'lûk/Brigand Poet Urwa ibn al-Ward

Summary: As a term in Arabic literature, *su'lûk* refers to poets who, for various reasons, separated from their tribes or were expelled by them, and who adopted murder, highway robbery, plunder, and raiding as a way of life. Urve b. el-Verd (d. 594) is regarded as one of the most prominent figures of this group. However, he was not merely a bandit or plunderer, but also a figure who conveyed a humanitarian message. Indeed, he demonstrated a strong sense of social responsibility by distributing the goods he seized from the wealthy during his raids to the poor. Thus, through his example, the image of the “bandit” evolved from that of a mere highway robber into a figure defined by principles and a distinct social stance. This study aims to examine Urve b. el-Verd’s qasida entitled “*Yâ'bnete Munzir*” from structural and thematic perspectives. A multifaceted examination of a qasida is important, as it contributes to a deeper understanding of the poet’s character, social position, personal ideals, intellectual world, and relationship with the cultural codes of his era. The study employs the holistic text analysis method commonly used in classical Arabic literature research. First, the formal characteristics of the poem are identified through an analysis of its structure, metre, and rhyme scheme. Next, a content analysis is conducted by evaluating the poem’s thematic world, central themes, narrative elements, the poet’s position within the *su'lûk* tradition, and its relationship with the socio-cultural codes of the period. Finally, the stylistic features of the qasida are analysed through an examination of its linguistic imagery, descriptive elements, mode of expression, tone, and narrative techniques. In this way, the study seeks to reveal the unity between the poem’s formal structure, thematic depth, and aesthetic character. The qasida “*Yâ'bnete Munzir*” differs in several respects from the conventional qasida form of the Jāhiliyyah period, as is the case with many *su'lûk* poems. Notably, it does not begin with *aṭlāl*—the traditional lament over the abandoned campsite of the beloved—nor does it include a section describing journeys or desert adventures. Consisting of twenty-seven verses divided into three sections, this qasida is among the texts that most clearly reflect the social justifications of banditry and the principles and virtues that a poet labelled as a bandit is expected to uphold. The poem also contains numerous elements related to the culture and mythology of the pre-Islamic Arab world. In the qasida, the poet expresses his personal emotions through a dialogue with his wife Selmâ, while simultaneously portraying the inner world of a leader who has assumed responsibility for aiding the poor, particularly members of his own tribe. Individual emotions are intertwined with a sense of social duty, and personal sacrifice is integrated with heroism. This sentiment functions as a dynamic force that guides the entire poem, compelling the poet to adhere to the noble values he embraces, such as sacrifice, generosity, glory, and honour. The language Urve employs in this poem is simple, direct, and sincere. The qasida contains very few ornate or complex expressions; instead, its sentences are short, emphatic, and straightforward, often conveying a tone close to the imperative. The vocabulary primarily reflects concrete aspects of Bedouin desert life, such as camels, poverty, hunger, night, attack, and plunder. The poet’s lexical choices aim to convey emotions directly, privileging action-based verbs and vivid descriptions over abstract or indirect expressions. Although Urve’s style is direct and unadorned, as is typical of *su'lûk* poetry, the qasida nevertheless incorporates various rhetorical devices, including simile, metaphor, and personification. Based on the findings and conclusions of this study, it is proposed that the poems of Urve b. el-Verd be further examined from a psychological perspective within the framework of **social exclusion**.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Pre-Islamic Poetry, Su'lûk Poets, Urve b. el-Verd, Ya'bnete Munzir.

Cahiliye Dönemi Su'lûk/Eşkîya Şairi Urve b. el-Verd'in Ya'bnete Münzir İsimli Kasidesinin Tahlili

Öz: Bir Arap edebiyatı terimi olarak su'lûk; çeşitli sebeplerle kabilesinden ayrılan veya kendi kabilesi tarafından dışlanan, öldürmeyi, yol kesmeyi, yağmayı ve baskını meslek hâline getiren şairleri ifade eder. Urve b. el-Verd (ö. 594) de bu grubun en önemli isimlerinden biri kabul edilir. Ancak o sadece bir eşkiya ve yağmacı değil aynı zamanda insanî bir mesaj taşıyan bir figürdür ve yaptığı baskınlarda zenginlerden aldığı malları fakirlere dağıtarak toplumsal sorumluluk bilincini de ortaya koymuştur. Onunla birlikte "eşkîya" imajı, yalnızca yol kesen bir hırsızdan ibaret olmaktan çıkarak ilkeleri ve toplumsal duruşu olan bir figüre dönüşmüştür. Bu çalışma, Urve b. el-Verd'in "Yâ'bnete Münzir" adlı kasidesini yapısal ve tematik açıdan incelemeyi amaçlamaktadır. Bir kasidenin çok yönlü bir şekilde incelenmesi şairin karakterini, toplumsal konumunu, kişisel ideallerini, düşünce dünyasını ve yaşadığı dönemin kültürel kodlarıyla kurduğu ilişkiyi derinlemesine anlamaya katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir. Çalışma, klasik Arap edebiyatı araştırmalarında yaygın olarak kullanılan bütüncül metin çözümleme yöntemiyle incelenmiştir. Öncelikle kasidenin nazım yapısı, vezni ve kafiye düzeni belirlenerek şiirin şekil özellikleri ortaya konulmuştur. Ardından şiirin içerik dünyası, temaları, anlatı unsurları, şairin su'lûk geleneği içindeki konumu ve dönemin sosyo-kültürel kodlarıyla ilişkisi değerlendirilerek muhteva tahlili yapılmıştır. Son aşamada ise dilsel imgeler, betimleyici unsurlar, söyleyiş tarzı, ton ve anlatım teknikleri ele alınarak kasidenin üslup özellikleri çözümlenmiştir. Böylece şiirin biçimsel yapısı, tematik derinliği ve estetik karakteri arasındaki bütünlük ortaya konulmaya çalışılmıştır. "Ya'bnete Münzir" isimli kaside diğer su'lûk şiirleri gibi bazı yönlerden Cahiliye Dönemi'nin yaygın kaside formundan farklılık arz etmektedir. Zira söz konusu kaside, Cahiliye Dönemi kasidesinin karakteristik unsurlarından biri olan "atlâl" yani sevgilinin yurdundan geriye kalan izler karşısında durup ağlama ile başlamamakta; kasidede, yolculuk ve çöl maceralarının anlatıldığı tasvir bölümü de yer almamaktadır. Yirmi yedi beyit ve üç bölümden oluşan bu kaside, eşkıyalığın toplumsal gerekçelerini ve eşkiya olarak nitelenen bir şairin nasıl hareket etmesi gerektiğini en iyi yansıtan metinlerden biridir. Bu kaside Cahiliye Dönemi Arap kültürüne ve mitolojisine dair de birçok unsuru barındırmaktadır. Şair bu kasidede, karısı Selmâ ile diyalogu üzerinden kişisel duygularını dile getirirken aynı zamanda başta kabile üyeleri olmak üzere yoksullara yardım etme sorumluluğunu üstlenmiş bir liderin iç dünyasını da tasvir etmektedir. Şiirde bireysel duygular ile toplumsal görev bilinci iç içe geçmiş, kişisel fedakârlık ile kahramanlık duygusu bütünleşmiştir. Bu duygu şiirin bütününe yön veren dinamik bir güç işlevi görmüş; şairi fedakârlık, cömertlik, şan ve şeref gibi benimsediği yüce değerlerle ilişki kurmaya sevk etmiştir. Urve'nin bu şiirde kullandığı dil; sade, doğrudan ve içten bir anlatıma sahiptir. Kasidede süslü ve ağır terkiplere çok az yer verilmiştir. Cümleler kısa, vurgulu, doğrudan ve emir kipine yakın bir anlatım taşır. Kelimeler çoğunlukla çölde yaşayan bedevîlerin gündelik hayatına ait olan deve, yoksulluk, açlık, gece, saldırı ve yağma gibi somut unsurları betimler. Şairin kelime tercihi duygularını doğrudan aktarmaya yöneliktir; dolaylı, soyut ifadelerden ziyade eyleme dayalı fiiller ve canlı tasvirler ön plandadır. Urve'nin üslubu, diğer su'lûk şairler gibi doğrudan ve düz olsa da kasidede teşbih, istiare ve kişileştirme gibi çeşitli belâgat unsurları da yer almaktadır. Araştırmada ulaşılan bulgu ve sonuçlar çerçevesinde, Urve b. el-Verd'in şiirlerinin "toplumsal dışlanma" bağlamında psikolojik bir yaklaşımla incelenmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Cahiliye Şiiri, Su'lûk Şairler, Urve b. el-Verd, Ya'bnete Münzir.

Giriş

Cahiliye Dönemi'nde şiir ve şair, Arap toplumunun sosyal yaşamında son derece önemli ve belirleyici bir konuma sahipti. Bu dönemde şiir, bir edebî ifade aracı olduğu gibi toplumun kültürel, tarihî ve sosyolojik hafızasını taşıyan temel bir iletişim vasıtasıydı. Cahiliye Dönemi Araplarının yaşam tarzları, kabile ve aile yapıları, kişiler arası ilişkileri, yaşadıkları savaşlar, bağlı bulundukları dinî inançlar ile ziyafet, düğün ve matem gibi örf ve geleneklerine dair pek çok bilgi günümüze büyük ölçüde şiir aracılığıyla ulaşmıştır. Bu bağlamda klasik kaynaklarda sıklıkla vurgulandığı üzere şiir eski Arap toplumu için bir “dîvân”, yani kültürel bir hazine ve toplumsal belleğin taşıyıcısı olarak kabul edilmiştir. Şiir, Cahiliye Araplarının tarihî tecrübeleri, değerleri ve bilgilerini muhafaza eden; gerektiğinde başvurdukları ve istifade ettikleri en önemli bilgi kaynağı işlevini görmüştür.¹

Cahiliye Dönemi Arap şiiri, tarihî geçmişi, biçimsel olgunluğu ve zengin içeriğiyle Arap edebiyatının temelini oluşturmaktadır. Zira diğer milletlerde olduğu gibi Arap şiiri de edebî nesirden önce ortaya çıkmıştır. Nitekim günümüze ulaşan en eski örnekleri V. yüzyılın sonlarına aittir. Bu örnekler, dil-üslûp özellikleri ve nazım tekniği bakımından Arap şiirinin uzun bir mâzide olduğu izlenimi vermektedir. Bu dönemde şiirler genellikle aruz vezniyle ve tek kafiye düzeninde yazılmış olup nazım birimi beyit, en yaygın nazım şekli ise kaside olmuştur.²

Klasik kaside, çöl hayatının şiire yansıtıldığı bir tür olarak nesîb/teşbîb, tasvîr ve medih/fahr olmak üzere üç temel bölümden oluşur. Şair şiirine, sevgilinin terk edilmiş yurduna ait kalıntılar üzerinde durarak başlar; burada gözlemediği unsurları tasvir eder ve sevgiliye olan özlemini dile getirir. İkinci bölümde çölde geçirdiği yolculuğu aktarır ve yolculuk sırasında yaşadığı olayları ile karşılaştığı hayvanları, özellikle de bineğini ayrıntılı biçimde betimler. Son bölümde ise medih, fahr veya benzeri temalar aracılığıyla şiirin asıl konusu işlenir. Kasidenin en edebî yönünü nesîb ve tasvîr bölümleri oluşturmakla birlikte şiirin asıl amacı medih kısmında ortaya çıkar; burada şair, kasidesini sunduğu kişiyi cömertlik, kahramanlık, vefa ve asalet gibi erdemlerle över, bazen de düşmanlarını bu niteliklerin zıddıyla hicveder.³

Kasidede beyit sayısının yediden az olmaması şart koşulmuştur. Arap şiirinde kasidelerin genel beyit sayısı ise 30-120 arasındadır. Kasideler genellikle ilk beyitleriyle veya kafiye harflerine göre sonradan isimlendirilmiştir. Ayrıca klasik kasidede genelde konu bütünlüğü

¹ Ebû Hilâl el-Askerî, *Kitâbu's-sinâateyn: eş-şi'r ve'l-kitâbe* (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, 1952), 138-139; Corcî Zeydân, *Târîhu âdâbi'l-luğati'l-Arabiyye* (Kahire: Dâru'l-Hilâl, t.y.), 1/58-59, 83-85; Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-edebî'l-Arabî* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1981), 1/73; İsmail Durmuş, “Şiir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/144-154; Celal Öral, *İbn Hişâm'ın Muğni'l-Lebîb Adlı Eseri Bağlamında Arap Dilinde Şiirle İstişhad* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2024), 69.

² Zeydân, *Târîhu âdâbi'l-luğati'l-Arabiyye*, 58-63, 73-81; Hüseyin Elmalı, “Kaside”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 40/562-564; Durmuş, “Şiir”, 39/144-154.

³ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-suarâ*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Dâru'l-Maârif, t.y.), 75-77; Yusuf Bekkâr, *Binâu'l-kasîde fi'n-nakdi'l-Arabî'l-kadîm* (Beyrut: Dâru'l-Endelüs, t.y.), 367-368; Elmalı, “Kaside”, 40/562-564; Kenan Bozkurt, “Sözün Silaha Dönüşümü: Klasik Şiirde Hiciv”, *Filoloji Alanında Akademik Çalışmalar -II* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2020), 168.

bulunmamaktadır. Kasidelerin belirli kurallara bağlı olması, benzer başlangıç kalıplarıyla yazılması, ortak tasvîr unsurları ve ifade biçimlerini içermesi, benzer konu ve temaları işlemesi, bu türün uzun bir tarihsel ve edebî gelişim sürecinden geçtiğini göstermektedir.⁴

Muhteva bakımından Cahiliye şiiri, şair ve kabilesinin sosyal yaşamı, değerleri ve çevresini yansıtır. Övgü, kahramanlık, cömertlik, kabile asabiyeti, aşk, tabiat ve savaş gibi temalar ön plandadır.⁵ Ancak söz konusu dönemde Cahiliye şiirinin tek bir akım halinde gelişmediği görülmektedir. Bu dönemde ana akıma paralel olarak yapı ve muhteva açısından kısmen farklılık arz eden “su'lûk” şiirleri dikkat çekmektedir.⁶

Bu çalışmada, Şenferâ (ö. 525-550 arası) ve Teebbeta Şerran (ö. 540) ile birlikte su'lûk hareketinin en önemli üç şairinden biri sayılan Urve b. el-Verd'in “Ya'bnete Münzir” adlı şiiri ele alınmaktadır. Yapılan literatür taramasında, önde gelen diğer su'lûk şairler gibi Urve b. el-Verd'in de bazı çalışmalara konu olduğu görülmektedir.⁷ Ancak bu çalışmada ele alınan kasidesi dâhil herhangi bir kasidesinin bir bütün olarak doğrudan akademik bir çalışmaya konu olduğuna rastlanmamıştır. Oysa bir şairin belli bir kasidesini ele alıp incelemek hem edebiyat hem tarih hem de kültürel miras açısından önem arz etmektedir. Kaside, klasik edebiyatın en köklü nazım biçimlerinden biridir ve bir kasidenin incelenmesi, sadece şiirsel estetiği değil aynı zamanda dönemin zihniyeti, dili, dini ve toplumsal yapısını da anlamaya katkı sağlayabilir.

1. Su'lûk Hareketi ve Su'lûk Şairler

Sözlükte “fakir ve yoksul” anlamına gelen “su'lûk” kelimesi,⁸ temel manaya bağlı olarak Cahiliye şiirinde genellikle “eşkîya ve yağmacı” anlamında kullanılmıştır. Zira bu gruptakiler genellikle yoksul bir hayat sürmüşlerdir. Edebiyat terimi olarak ise kendi kabilesinden ayrılan veya siyahi cariyelerin çocukları gibi toplumun alt tabakalarına mensup olmaları nedeniyle hor görülen ya da diyet bedellerini kabilesine yüklediği cinayetlerinin çokluğu yüzünden ailesi ve kabilesi tarafından dışlanan; öldürmeyi, yol kesmeyi, yağmayı ve baskını meslek edinen şairleri ifade eder. Bu şairler, toplumda gördükleri sosyal adaletsizliği ilk başta şiirlerle

⁴ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'arâ*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Dâru'l-Maârif, t.y.), 75-77; Yusuf Bekkâr, *Binâu'l-kasîde fi'n-nakdi'l-Arabi'l-kadîm* (Beyrut: Dâru'l-Endelüs, t.y.), 367-368; Elmalı, “Kaside”, 40/562-564.

⁵ Zeydân, *Târîhu âdâbi'l-luğati'l-Arabiyye*, 58-63, 73-81; Ebubekir Matpan, “Muhadram Şair Lebîd b. Rebîa'nın Hayatı ve Muallakâsındaki Fahr Teması”, *Darü'lhadîs İslâmî Araştırmalar Dergisi* 2 (Haziran 2022), 57; Elmalı, “Kaside”, 40/562-564; Durmuş, “Şiir”, 39/144-154.

⁶ Muzekkîr b. Nâsir el-Kahtânî, “Şi'ru's-sa'âlik: Nazratun fi'r-ru'ye ve'l-edât”, *Mecelletu Kulliyeti'l-Luğati'l-Arabiyye bi'l-Munâfiyye* 37 (2022), 737.

⁷ Urve b. el-Verd'in şiirlerinde belli temaları ele alan veya genel anlamda su'lûk hareketi ve şiirlerini inceleyip Urve b. el-Verd ile şiirlerine de yer veren bazı önemli çalışmalar şunlardır: Doaa Saad Kareem Al-Tameemi, *Su'luk Şair Urve b. el-Verd ve Şiiri (Tematik Bir İnceleme)* (Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022); Yakup Göçemen, “Eşkîya (Su'lûk) Şair Urve b. el-Verd'in Sosyal Adalet ve Dayanışma Anlayışı”, *NÜSHA* 51 (2020); Abdurrahim Ekinci, *Belâgat Açısından Cahiliye Dönemi Saâlik Şiiri: Teebbeta Şerran ve 'Urve b. el-Verd Örneği* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2025); İsa Güceyüz, “Cahiliye Şiirinde Sosyal Adaletsizliğe Bir Başkaldırı: Sa'âlik Şairlerde “Fakirlik” Teması”, *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 13 (Mart 2025); Yusuf Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhilî* (Kahire: Dâru'l-Maârif, t.y.); İbrahim Usta, “Arap Edebiyatında Eşkîya Şairler”, *Turkish Studies* 9/6 (2014); Muzekkîr b. Nâsir el-Kahtânî, “Şi'ru's-sa'âlik: Nazratun fi'r-ru'ye ve'l-edât”, *Mecelletu Kulliyeti'l-Luğati'l-Arabiyye bi'l-Munâfiyye* 37 (2022); Liu Yong De – Ding Yumi, “el-Cemâliyye ve'l-fenniye fi şî'ri's-sa'âlik: Dirâse vasfiyye tahliliyye”, *el-Mecelletu'l-Arabiyye li'n-Neşri'l-İlmî* 7/73 (2024); Adem Doğan, “Arap Edebiyatında Su'lûk Şairlerin Şiir Temaları”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2020); M. Matir el-Huzelî, “Şi'ru's-sa'âlik ve's-sunâiyyetu'l-mudâd: Dirâse vasfiyye nakdiyye”, *Mecelletu Kulliyeti'l-Âdab ve'l-Ulûmi'l-İnsâniyye Câmiatu Bâha* 57 (2024).

⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, thk. Abdullah Aliyyu'l-Kebîr vd. (Kahire: Dâru'l-Maârif, t.y.), “s'alk”, 4/2451-2452.

ifade etmeye çalışmış, bunun etkili bir yöntem olmadığını anladıktan sonra çöllerde yaşamaya ve buralardan geçen ticaret kervanlarına baskınlar düzenlemeye başlamışlardır.⁹

Su'lûk grubunun ortaya çıkmasında ekonomik, siyasi, sosyal ve coğrafi faktörler etkili olmuştur.¹⁰ Zira besin kaynaklarının çok kısıtlı olduğu, kurak ve kavurucu çöl hayatının hüküm sürdüğü bir coğrafyada hayatta kalmak ve asabiyet ile kan bağına dayanan katı kabile sisteminde yer edinmek herkes için kolay olmamıştır. Bu sistemde bireyin kabile mensupları üzerinde, kendisini himaye etmeleri, saldırıya uğradığında yardımına gelmeleri gibi hakları bulunmasına karşın kabilenin de bireye yüklediği, kabilenin şerefini korumak ve değerlerine uyup saygı göstermek gibi sorumluluklar bulunmaktaydı. Dolayısıyla bu hususlara uymayan bireyler dışlanırdı. Toplum, dışlanıp aşağılanan bu kişileri, gelenek ve törelere karşı geldikleri ve düzeni bozdukları gerekçesiyle öldürülmeleri gereken kişiler olarak görürdü.¹¹

Su'lûk şairler, zayıfları ve yoksulları ezerek haksızlık yapanlara karşı büyük bir öfke duyar; bu öfkenin bir sonucu olarak da intikam almak amacıyla çeşitli kabilelere baskınlar düzenlerdi. Su'lûk hareketinin geleneğinde malı olup da vermeyenin öldürülmesi suç sayılmazdı. Su'lûklara göre güç ve silahla mal elde etmek, çobanlık yapmak, zenginlere hizmet etmek veya dilenmekten daha onurlu bir harekettir. Su'lûklar, baskın ve yağmayla ele geçirilen malı cimrilik yüzünden hakkı ödenmemiş mal olarak gördüklerinden özellikle cimri zenginlere ait malları onlar için fazlalık, kendileri için ihtiyaç kabul ederlerdi. Ancak su'lûkların sadece kendi karınlarını doyurmak için savaşıp yağma yaptıkları söylenemez. Onlar savaş ve yağma yaparak kazandıklarını zayıf, yoksul, yetim ve misafirler için harcayarak toplumda saygı ve statü kazanmaya çalışmışlardır. Bu durum su'lûk şiirlerinde açıkça görülmektedir.¹²

Su'lûk şairlerin şiirleri, muhteva açısından Cahiliye Dönemi şiirlerinden birçok açıdan farklılık göstermektedir. Öncelikle Cahiliye şiirinde konu bütünlüğüne pek rastlanmazken su'lûk şiirleri konu bütünlüğü ile öne çıkmaktadır.¹³ Su'lûk şairlerin şiirlerinde cesaret, kahramanlık, intikam ve savaş temaları öne çıkmaktadır. Bu şairler, çeşitli sebeplerle toplum tarafından dışlanan ve zorlu bir yaşam süren bireyler için verdikleri mücadeleyi, bu uğurda giriştikleri savaşlarda kazandıkları zaferleri, düşmanlarına karşı duydukları nefreti ve nadiren de olsa kendi kabilelerinin onurunu yüceltmek için şiirler nazmetmişlerdir. Fakirlik ve cömertlik temalarının yanı sıra su'lûk şairler, şiirlerinde doğa manzaraları, hayvanlar, doğanın zorlukları, yaşadıkları maceralar, arkadaşlık ve silah gibi betimlemelere de sıkça yer vermişlerdir. Aşk ise her ne kadar Cahiliye şiirinde önemli bir tema olsa da su'lûk şiirlerinde pek yer bulamamıştır.

⁹ Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhili*, 21, 23-28, 57-58; Muhammed Nebîl Tarîfî, *Dîvânü'l-lusûs fi'l-asreyn el-cahili ve'l-İslâmî* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004), 21-25; Usta, "Arap Edebiyatında Eşkiya Şairler", 1065-1066; Güceyüz, "Cahiliye Şiirinde Sosyal Adaletsizliğe Bir Başkaldırı", 374; İsmail Durmuş, "Su'lûk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek-2/528-530.

¹⁰ Ömer Yıldız, *Belâgat İlminin İzâfiliği –Nedenler ve Sonuçlar-* (Ankara: Fecr Yayınları, 2023), 125.

¹¹ Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhili*, 23-28, 33-34; Tarîfî, *Dîvânü'l-lusûs*, 23-27; Usta, "Arap Edebiyatında Eşkiya Şairler", 1066-1067; Durmuş, "Su'lûk", Ek-2/528-530; Güceyüz, "Cahiliye Şiirinde Sosyal Adaletsizliğe Bir Başkaldırı", 375-376.

¹² Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhili*, 33-38; Tarîfî, *Dîvânü'l-lusûs*, 23-27; Usta, "Arap Edebiyatında Eşkiya Şairler", 1066-1067; Durmuş, "Su'lûk", Ek-2/528-530; Güceyüz, "Cahiliye Şiirinde Sosyal Adaletsizliğe Bir Başkaldırı", 375-376.

¹³ el-Kahtânî, "Şi'ru's-sa'âlik", 757.

Aşkî işleyen su'lûk şairler, genellikle daha yüzeysel ve saf bir şekilde ele almış; sevgilinin fiziksel güzellikleri yerine onun ahlakî özelliklerini ön plana çıkarmışlardır.¹⁴

Su'lûk şairlere ait şiirler, biçimsel açıdan da kısmen farklılık göstermektedir. Onlar mevcut ekonomik, sosyal ve siyasal düzene karşı çıktıkları gibi bilinen formuyla Cahiliye Dönemi kaside tarzına da birebir uymamışlardır.¹⁵ Nitekim su'lûk şairlerin şiirleri çoğunlukla kaside formunda değil, birkaç beyitten oluşan kısa parçalar hâlinindedir. Arap edebiyatı araştırmacıları bu durumu iki şekilde açıklamaktadır. Birincisi, su'lûk şiirlerinin önemli bir kısmının, kabilelerin bu tür şiirlere sahip çıkmaması gibi sebeplerle zamanla kaybolduğu ve bu nedenle günümüze ulaşmadığı belirtilmektedir. İkincisi ise su'lûk şairlerin yaşam tarzlarının uzun kasideler meydana getirmeye elverişli olmadığı ileri sürülmektedir. Zira bu şairlerin büyük çoğunluğu sürekli sürgün ve savaş hâlinde yaşadıkları için diğer şairler gibi şiir sanatına ayıracak yeterli zamana sahip değillerdi.¹⁶ Ayrıca, Cahiliye Dönemi şiirinin karakteristik unsurlarından biri olan atlâl¹⁷ bölümü de su'lûk şairlerin kasidelerinde genellikle yer almamaktadır.¹⁸ Yine su'lûk şairlerin, şiirlerinde genellikle anlaşılır bir dil ve üslup kullandıkları da görülmektedir.¹⁹

Cahiliye Dönemi su'lûk şairleri arasında ilk sıralarda Şenferâ, Teebbeta Şerran ve Urve b. el-Verd gelmektedir. Bu şairler aynı zamanda su'lûk hareketinin en önde gelenleridir. Bunların dışında Suleyk b. es-Suleke (ö. 605), Ebû Hirâş (ö. 15/637), Kays b. Hidâdiye (ö. ?) ve Hâciz b. Avf el-Ezdî (ö. ?) de önemli su'lûk şairleri arasında zikredilmiştir.²⁰

Su'lûk hareketi İslam'ın hâkim olmasıyla birlikte bitme noktasına gelmiştir. Bunda İslam'ın getirdiği adalete dayalı yeni düzen; Hz. Peygamber'in o dönemde dağlarda bulunan eşkıyaları, Müslüman olmaları ve eşkıyalığı bırakmaları şartıyla affetmesi ve İslam'ın eşkıyalara yönelik ağır cezalar getirmesi gibi hususlar etkili olmuştur. Fakat Emevî ve Abbâsî dönemlerinde, yönetimle ters düşen toplumun bazı kesimlerine ve bazı kabilelere baskı artınca su'lûk hareketi yeniden canlanmıştır.²¹

¹⁴ Yong - Yumi, "el-Cemâliyye ve'l-fenniye fî şî'ri's-sa'âlik", 322-323; Doğan, "Arap Edebiyatında Su'lûk Şairlerin Şiir Temaları", 188-189; Usta, "Arap Edebiyatında Eşkîya Şairler", 1067-1068; Durmuş, "Su'lûk", Ek-2/528-530; Güceyüz, "Cahiliye Şiirinde Sosyal Adaletsizliğe Bir Başkaldırı", 377-379.

¹⁵ el-Kahtânî, "Şî'ru's-sa'âlik", 752-753.

¹⁶ Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhilî*, 259-260.

¹⁷ Atlâl, sevgilinin yurdundan geriye kalan izler ve şairin bu izlerin karşısında durup ağlaması anlamına gelmektedir. Bu geleneği ilk defa İmru'ülkays'ın başlattığı ifade edilmektedir. Geniş bilgi için bk. İzzet Hasan, *el-Vukûf ale'l-atlâl mine'l-câhiliyye ilâ nihâyeti karnî's-sâlis* (Dimaşk: y.y., 1968), 13.

¹⁸ Usta, "Arap Edebiyatında Eşkîya Şairler", 1068; Durmuş, "Su'lûk", Ek-2/528-530.

¹⁹ el-Huzelî, "Şî'ru's-sa'âlik ve's-sunâiyyetu'l-mudâd", 3299.

²⁰ Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhilî*, 57-58; Güceyüz, "Cahiliye Şiirinde Sosyal Adaletsizliğe Bir Başkaldırı", 382, 389, 393, 399; Durmuş, "Su'lûk", Ek-2/528-530.

²¹ Usta, "Arap Edebiyatında Eşkîya Şairler", 1072-1075; Sümeyye Revşen Okumuş, "Eşkîya Şairlerin Şiirlerinde Coğrafya Algısı -Cahiliye Dönemi Eşkîya Şair Şenferâ'nın Lâmiyyetü'l-'Arab ve Emevî Dönemi Eşkîya Şair Ebü'n-Neşnâş en-Neşşelî'nin ve Sâiletin Eyne'r-Raḥîlu Şiirleri Bağlamında-", *Hitit İlahiyat Dergisi* 23 (2024), 73-74; Durmuş, "Su'lûk", Ek-2/528-530.

2. Urve b. el-Verd'in Hayatı ve Şiirleri

2.1. Hayatı

Tam adı, Urve b. el-Verd b. Zeyd b. Amr b. Muaviye b. Huzeyme b. Haris b. Rebia b. Abdullah b. Abs olan şair, Adnânî kabilelerinden biri olan Abs kabilesine mensuptur. Çok sayıda şair yetiştirmekle de bilinen bu kabile, cesareti ve savaşçılığıyla tanınmıştır. Ünlü savaşçı ve muallakât şairi Antere b. Şeddâd (ö. 614?) da bu kabileye mensuptur. Urve b. el-Verd klasik dönemde, “sa’âlik tairesinin en şerefli”, “su’lûkların tutundukları dal” ve “fakirlerin babası”; modern dönemde ise “Arapların Robin Hood’u” lakapları ile anılmıştır. Urve, VI. yüzyılda, İslam’ın doğuşundan yaklaşık yarım yüzyıl önce Necd bölgesinde doğmuştur. Şair, 594 veya 605 yılında, Hz. Peygamber’in risaletinden kısa bir süre önce vefat etmiştir.²²

Muaviye b. Ebû Süfyân (ö. 60/680), “Şayet Urve’nin soyundan bir kız olsaydı onunla evlenmek isterdim.” diyerek onun asaletine ve soyluluğuna vurgu yapmıştır. Emevî halifelerinden Abdülmelik b. Mervân (ö. 86/705) da “Eğer başka bir soydan gelmek isteseydim bu, şüphesiz Urve b. el-Verd’in soyundan başka bir soy olmayacaktı.” sözüyle onun soyluluğunu belirtmiştir. Yine Abdülmelik b. Mervân, “Kim, Hâtim et-Tâi Urve’den daha cömerttir derse Urve’ye haksızlık etmiş olur.” diyerek onun cömertliğine dikkat çekmiştir. Şair Ferezdak (ö. 114/732) ise onun hakkında şöyle demiştir: “Eğer su’lûkluk övünecek bir şey olsaydı Urve eşkıyaların efendisi olurdu.”²³

Urve b. el-Verd, katı kabile sisteminin hüküm sürdüğü, soy, zenginlik ve gücün ön planda olduğu bir ortamda büyümüştür. Çocukluğunda ve sonrasında yoksulluk ve mahrumiyet çekmiş, bu durum doğrudan onun eşkıyalık hayatına girmesine sebep olmuştur. Çocukluğundan itibaren cesareti ve yiğitliği ile tanınan şair, sadece bir eşkıya ve yağmacı değil, aynı zamanda insanî bir mesaj taşıyan bir figür olmuştur. Zenginlerden alıp fakirlere dağıtmış, zulme uğrayanı korumuş ve kendilerini güvende hissetmeyenlere sığınak olmuştur. Urve’nin kendisine, çölde yaşayan ve ganimetleri adaletle paylaşan bir eşkıya çetesi kurduğu rivayet edilir.²⁴

Urve b. el-Verd’in kabile sisteminin sosyal ve ekonomik şartlarıyla mücadelesinde benimsediği eşkıyalık anlayışı, genel itibarıyla dönemin diğer eşkıyalarıyla benzerlik göstermekle birlikte, bazı özgün nitelikler de taşımaktadır. Öncelikle Urve, kabilesinden ayrılmadan eşkıyalık yapmış ve kazandığı malları dağıtırken de önceliği kendi kabilesine vermiştir. Yine şair, bireysel ihtiyaçlarını karşılamak veya kişisel çıkar elde etmek amacıyla değil, toplumda adaletsiz servet dağılımına duyduğu tepki ve sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmiştir.²⁵ Bu bağlamda, kin ve intikam sâikiyle ayırım gözetmeksizin eşkıyalığa başvuran bir figür değil, zenginleri dahi “fakirlere karşı sorumluluk hisseden cömertler” ve “bu sorumluluğu taşımayan cimriler” şeklinde tasnif etmiştir. Urve’nin temel amacı, toplumdaki adaletsizliği gidererek

²² Zeydân, *Târîhu âdâbi'l-luğati'l-Arabiyye*, 143-144; Al-Tameemi, *Su'luk Şair Urve b. el-Verd ve Şiiri*, 61, 62, 73-74; Göçemen, “Eşkıya (Su'lûk) Şair Urve b. el-Verd'in Sosyal Adalet ve Dayanışma Anlayışı”, 127-128.

²³ Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, *Kitâbu'l-eğânî*, thk. İhsân Abbâs vd. (Beyrut: Dâru Sâdır, 2008), 3/51-52, 57; Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhilî*, 3/51-52.

²⁴ el-İsfahânî, *Kitâbu'l-eğânî*, 3/55; Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhilî*, 7-9; Göçemen, “Eşkıya (Su'lûk) Şair Urve b. el-Verd'in Sosyal Adalet ve Dayanışma Anlayışı”, 130; el-Kahtânî, “Şi'ru's-sa'âlik”, 748-749.

²⁵ el-İsfahânî, *Kitâbu'l-eğânî*, 3/57; Zeydân, *Târîhu âdâbi'l-luğati'l-Arabiyye*, 143-144, Yong ve Yumi, “el-Cemâliyye ve'l-fenniye fi şî'ri's-sa'âlik”, 349.

servetin yeniden dağıtılmasını sağlamak olmuştur. Cimri zenginlerin mallarına el koyup bunları ihtiyaç sahibi fakirlere dağıtması da bu amacın bir yansımasıdır. Dolayısıyla onun eşkiyalığı, bireysel menfaatten ziyade toplumsal adalet ve dayanışma düşüncesine dayalıdır. Nitekim bu uğurda hayatını riske atmasına karşı çıkan eşini, sahip olduğu bu toplumsal sorumluluk anlayışını gerekçe göstererek ikna etmeye çalışmıştır.²⁶

Klasik kaynaklara göre, Urve b. el-Verd iki evlilik yapmış ve her iki evliliği de ayrılıkla sonuçlanmıştır. İlk evliliği, Benû Gıfâr kabilesinden cariyelikten azat ettiği Selmâ el-Gıfâriyye (Ümmü Vehb) ile olmuştur. Uzun süren bu evlilik Selmâ'nın kabilesine dönme kararıyla sona ermiştir. Ayrılığın nedeninin Urve'nin kişiliği değil, Selmâ'nın maruz kaldığı toplumsal baskı ve Urve'nin tehlikeli yaşam tarzı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Selmâ, Urve'yi fazilet ve cömertlik bakımından övmüş; Urve de şiirlerinde ona duyduğu derin sevgi ve bağlılığı dile getirmiştir. Urve, ikinci evliliğini de Benû Hilâl kabilesinden Leylâ bint Şa'vâ ile yapmıştır. Bu evliliğinde başlangıçta olumlu bir ilişki sürdürmüş, ancak Leylâ'nın kendi isteğiyle ailesine dönmesinin ardından evlilik sona ermiştir. Şairin Leylâ'yı yalnızca iki kasidesinde ve her ikisinde de olumsuz bir dille anması, ona karşı duygusal mesafesini ve ilk eşi Selmâ'ya nazaran daha olumsuz bir tutum benimsediğini göstermektedir.²⁷

2.2. Şiirleri

Urve'nin şiirleri, diğer su'lûk şiirlerinde olduğu gibi Cahiliye şiirinden bazı yönleriyle farklılaşmaktadır. Onun şiirleri genellikle kaside şeklinde olmayıp birkaç beyitten oluşan parçalar halindedir. Nitekim Urve'nin en uzun kasidesi ve aynı zamanda bu çalışmanın da konusu olan "Ya'bnete Münzir" adlı şiiri yirmi yedi beyitten ibarettir.²⁸ Onun şiirleri içten duygular ve kişisel deneyimlerle öne çıkmaktadır. Urve'nin şiirlerinin en önemli temaları ise kahramanlık; yoksulluğa rağmen cömertlik ve yardımseverlik; kabile düzeni ve sosyal adaletsizliğin eleştirisi, özgürlük, kısıtlamalara karşı isyan, eşkıyalık, cömertlik, asaletle övünme, saf ve temiz aşk şeklinde özetlenebilir.²⁹

Urve'nin şiiri, bireysel bir ifadenin aracı olsa da Cahiliye toplumunun dışlanmış kesimlerine ait önemli bir belgedir de. Onun şiirleri, dönemin fakirlerinin, ezilmişlerinin ve görmezden gelinenlerinin sesi olmuştur. O su'lûk şairleri içerisinde ahlaki temel alan en önemli şairlerden biridir. Onunla birlikte "eşkîya" imajı, yalnızca yol kesen bir hırsızdan ibaret olmaktan çıkarak, ilkeleri ve toplumsal duruşu olan bir figüre dönüşmüştür. Şiiri, sonraki dönemlerde gelen ve toplum tarafından dışlanan pek çok şaire ilham vermiştir.³⁰ Urve'nin şiirleri günümüzde, İslam öncesi insanî değerleri konu edinen şiirin örneği; toplumsal ve gerçekçi şiir anlayışının öncüsü; kabile sistemine yönelik örtük eleştirilerin yer aldığı metinler olarak kabul edilebilir.

²⁶ Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhilî*, 8, 316; Göçemen, "Eşkîya (Su'lûk) Şair Urve b. el-Verd'in Sosyal Adalet ve Dayanışma Anlayışı", 129-130; Ekinci, *Belâgat Açısından Cahiliye Dönemi Saâlik Şiiri: Teebbeta Şerran ve 'Urve b. el-Verd Örneği*, 28-29.

²⁷ el-İsfahânî, *Kitâbu'l-eğânî*, 3/29, 52-55; Göçemen, "Eşkîya (Su'lûk) Şair Urve b. el-Verd'in Sosyal Adalet ve Dayanışma Anlayışı", 129.

²⁸ Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhilî*, 259-260.

²⁹ Abdurrahim Ekinci, "Su'lûk Şair 'Urve b. el-Verd'in Şiirlerinde Haberi Kelamın Belâği Anlamaları", *İlahiyat Akademik Dergisi* 21 (2025), 32.

³⁰ Al-Tameemi, *Su'lûk Şair Urve b. el-Verd ve Şiiri*, 151-154; Yong ve Yumi, "el-Cemâliyye ve'l-fenniyye fi şî'ri's-sa'âlik", 349.

Urve'nin kabilesi olan Abs'a mensup ünlü şair Hutay'e (ö. 59/678), şiir konusunda Urve b. el-Verd'i örnek aldıklarını belirterek onun şairliğine vurgu yapmıştır. Cahiliye şiirine dair çalışmaları ile bilinen Yusuf Huleyf, Urve b. el-Verd'in şiirleri ile ilgili şöyle demektedir: "Onun şiiri, diğer eşkıya şairlerin şiirleriyle karşılaştırıldığında ifade bakımından akıcı, anlamca açık ve anlatım olarak sadedir; yapaylıktan ve zorlama üsluptan uzaktır."³¹ Urve'nin Dîvânı'nı tahkik eden Esmâ Ebû Bekr, Urve b. el-Verd'in eşkıya şairler içinde şiiri çok olan, değişik konularda şiirler yazan ve toplumsal hayatta etkisini gösteren sayılı şairlerden biri olduğunu; şiirlerinin müstehcen ve garip ifadelerden uzak, güzel anlamlarla dolu olduğunu belirtmiştir.³²

Urve'nin şiirleri, klasik dilci ve edebiyatçılardan Asmaî (ö. 216/831) ile İbn Sikkît (ö. 244/858) tarafından derlenmiş ve dîvân haline getirilmiştir. Ancak bunlardan sadece İbn Sikkît'in derleyip şerh ettiği *Dîvân* günümüze ulaşmıştır. Söz konusu *Dîvân*'ın günümüzde birden fazla tahkikli neşri bulunmaktadır. Batılı oryantalistler de onun şiirine ve yaşam öyküsüne ilgi göstermişlerdir.³³

3. "Ya'bnete Münzir" İsimli Kasidesi

3.1. Şiirin Metni

(Ey Münzir'in Kızı!)

يَا بَنْتَ مُنْزِرٍ

وَنَامِي وَإِنْ لَمْ تَشْتَهِي النَّوْمَ فَاسْهَرِي

1- أَقْلِي عَلَى اللَّوْمِ يَا بَنْتَ مُنْزِرٍ

Beni fazla kınama ey Münzir'in kızı! Uyu, uykun tutmuyorsa da geceyi uykusuz geçir.

بِهَا قَبْلَ أَنْ لَا أَمْلِكَ الْبَيْعَ مُشْتَرِي

2- ذَرِينِي وَنَفْسِي أَمْ حَسَانَ إِنْنِي

Beni nefsimle baş başa bırak ey Ümmü Hassân! Çünkü ben onun, satışa çıkarmadan önce alıcısıyım.

إِذَا هُوَ أَمْسَى هَامَةً فَوْقَ صَيْرٍ

3- أَحَادِيثُ تَبْقَى وَالْفَتَى غَيْرُ خَالِدٍ

Geride kalacak olan insanın adıdır; kendisi ise ebedi değildir, zira (öldüğünde) o kabir başında tüneyen bir baykuşa dönecektir.

إِلَى كُلِّ مَعْرُوفٍ رَأْتَهُ وَمُنْكَرٍ

4- تُجَاوِبُ أَحْجَارَ الْكِنَاسِ وَتَشْتَكِي

O baykuş, Kinâs'ın taşlarıyla konuşacak, tanısa da tanımasa da herkese şikâyetle bulunacaktır.

أُخْلِيكِ أَوْ أُغْنِيكِ عَنْ سُوءٍ مَخْضَرِي

5- ذَرِينِي أَطُوفُ فِي الْبِلَادِ لَعَلَّنِي

Bırak da diyar diyar gezeyim; (ya ölür) seni serbest bırakırım, ya da seni zor duruma düşmekten kurtarırım.

جَرُوعاً وَهَلْ عَنْ ذَاكَ مِنْ مُتَأَخَّرٍ

6- فَإِنْ فَازَ سَهْمٌ لِلْمَنِيَّةِ لَمْ أَكُنْ

Eğer ölümün bir oku isabet ederse bundan rahatsızlık duymam, ölümden kurtulan mı var?

لَكُمْ خَلْفَ أَدْبَارِ الْبُيُوتِ وَمُنْظَرٍ

7- وَإِنْ فَازَ سَهْمِي كَفَّكُمْ عَنْ مَقَاعِدِ

³¹ Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhilî*, 330.

³² Urve b. el-Verd, *Dîvânü Urve b. el-Verd*, thk. Esmâ Ebû Bekr (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 12-14.

³³ Huleyf, *eş-Şu'ara' es-sa'âlik fi'l-asri'l-câhilî*, 160; Al-Tameemi, *Su'luk Şair Urve b. el-Verd ve Şiiri*, 74.

³⁴ Şiirin Arapça metninin seçiminde, İbn Sikkît'in derleyip şerh ettiği ve Muhammed Fuad Na'nâ'nın tahkik edip neşrettiği *Dîvân* nüshası esas alınmıştır. Bk. İbn Sikkît, *Şerhu Dîvânî Urve b. el-Verd*, thk. Muhammed Fuad Na'nâ, (Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1995), 41-50.

Ama eğer benim okum isabet ederse (ganimetle dönerim); ve bu sizi evlerin arkasında oturup el açarak kötü duruma düşmekten koruyacaktır.

8- تَقُولُ لَكَ الْوَيْلَاتُ هَلْ أَنْتَ تَارِكٌ ضُبُوءاً بِرَجُلٍ تَارَةً وَيَمْنَسِرَ

"Yazıklar olsun!" diyor: "Artık kimi zaman yaya olarak pusularda beklemekten kimi zaman atlılarla saldırmaktan vazgeçmeyecek misin?"

9- وَمُسْتَنْبِتٌ فِي مَالِكَ الْعَامِ إِنَّنِي أَرَاكَ عَلَى أَفْتَادٍ صَرَمَاءَ مُذَكِّرَ

Bu yıl, malların içinde oturmayacak mısın? Zira seni, memeleri kesilmiş, sürekli erkek doğuran devenin sırtında görüyorum.

10- فَجُوعٌ لِأَهْلِ الصَّالِحِينَ مَزَلَّةٌ مَخُوفٍ رَدَاها أَنْ تُصِيْبَكَ فَاحْذَرِ

(Öyle bir deve ki) iyi insanların yakınlarının canını yakıp onları zillete düşürür ve ölüm getirmesinden korkulur; o (uğursuzluğun) sana isabet etmesinden korkuyorum, dikkat et!

11- أَبِي الْخَفْضِ مَنْ يَغْشَاكَ مِنْ ذِي قَرَابَةٍ وَمِنْ كُلِّ سَوْدَاءٍ الْمَعَاصِمِ تَعْتَرِي

(Ey Selma!) Akrabaların, senin dilediğin yoksul hayatı reddettiler, (yardım almak için) karşına çıkan bileği kararmış cariyeler de.

12- وَمُسْتَهْنِي زَيْدٌ أَبُوهُ فَلَا أَرَى لَهُ مَدْفَعاً فَأَقْنِي حَيَاكَ وَاصْبِرِي

Benden yardım isteyip benim de verecek bir şey bulamadığım Zeyd'in çocukları da (o sefil hayatı reddettiler), artık terbiyeni takın ve sabret.

* * *

13- لَحَى اللَّهُ صُغْلُوكاً إِذَا جَنَّ لَيْلُهُ مُصَافِي الْمَشَاشِ آفَا كُلَّ مَجْزَرِ

Allah o su'lûku kahretsin ki gecesi kararınca hayvanların kesildiği yerlere uğrar; kemiklerin uçlarındaki kıkırdakları seçer.

14- يَعْدُ الْغَنَى مِنْ دَهْرِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ أَصَابَ قَرَاهَا مِنْ صَدِيقٍ مُيَسَّرِ

Her gece, varlıklı bir dosttan yemek kopardığında kendini ömür boyu zengin sayar.

15- يَنَامُ عِشَاءً ثُمَّ يُصْبِحُ طَاوِيَا يَحْتُ الْحَصَى عَنْ جَنْبِهِ الْمُتَعَوِّرِ

Erken uyur, sabah aç hâlde uyanır, toprağa bulanmış vücudundaki çakılları silkeler.

16- قَلِيلَ التِّمَاسِ الزَّادِ إِلَّا لِنَفْسِهِ إِذَا هُوَ أَمْسَى كَالْعَرِيشِ الْمُجَوَّرِ

Ancak kendine yetecek kadar yiyecek arar ve (doyunca) yıkılmış bir çardak gibi yere serilir.

17- يُعِينُ نِسَاءَ الْحَيِّ مَا يَسْتَعْنَهُ فَيُمْسِي طَلِيحاً كَالْبَعِيرِ الْمُحَسَّرِ

Kabile kadınlarına, istedikleri işlerde yardım eder, böylece akşam olunca yorgun deve gibi yere çöker.

18- وَلَكِنْ صُغْلُوكاً صَفِيحَةً وَجْهَهُ كَضَوْءِ شِهَابِ الْقَابِسِ الْمُتَنَوِّرِ

Ama öyle su'lûklar vardır ki yüzleri, yolunu bulmaya çalışan kişinin elindeki meşalenin ışığı gibidir.

19- مُطِلاً عَلَى أَعْدَائِهِ يَرْجُرُونَهُ بِسَاحَتِهِمْ زَجَرَ الْمَنِيحِ الْمُشْهَرِ

Düşmanlarına tepeden saldırır, onlar ise korkuyla bağırır, onu geri çevirmeye çalışırlar. Tıpkı fal oku numarasız çıktığında bağırırlar gibi.

20- فَإِنْ بَعُدُوا لَا يَأْمَنُونَ اقْتِرَابَهُ تَشَوَّفُ أَهْلُ الْغَائِبِ الْمُتَنَظَّرِ

Uzaklaşsalar da onun yaklaşmasından emin olamazlar, (dönüşünü); ailesinin, uzak birinin yolunu gözdlediği gibi beklerler.

21- فَذَلِكَ إِنْ يَلْقَ الْمَنِيَّةَ يَلْقَاهَا

حَمِيداً وَإِنْ يَسْتَعْنِ يَوْماً فَأَجْدَر

İşte o su'lûk, ölümle karşılaşırsa, onu onurla karşılar, ama bir gün daha yaşarsa, yaşamaya en layık olan yine odur.

* * *

22- أَيِهْلَكَ مُعْتَمٌ وَزَيْدٌ وَلَمْ أَقُمْ

عَلَى نَدَبٍ يَوْماً وَلِي نَفْسٌ مُخْطَرٌ

Helak mı olacak Mu'temm ve Zeyd'in oğulları? Tehlikeye atacak bir canım olduğu halde, kendimi tehlikeye atmadan?

23- سَنَفْرَغُ بَعْدَ الْيَأْسِ مَنْ لَا يَخَافُنَا

كَوَأَسِغُ فِي أُخْرَى السَّوَامِ الْمُنْفَرِّ

(Saldırılarımızdan) Umudunu kestikten sonra onları korkutacaktır, ürküp kaçışan sürülerin peşindeki süvariler.

24- يُطَاعِنْ عَنْهَا أَوَّلَ الْقَوْمِ بِالْقَنَا

وَبَيْضِ خِفَافٍ ذَاتِ لَوْنٍ مُشَهَّرٍ

Atlarını korumak için mızrak ve parlak keskin kılıçlarıyla kavmin öncülerine saldırırlar.

25- فَيَوْمًا عَلَى نَجْدٍ وَغَارَاتِ أَهْلِهَا

وَيَوْمًا بِأَرْضِ ذَاتِ شَثٍ وَعَزَرٍ

Bir gün Necid halkına saldırırlar bir gün de şuss ve 'ar'ar ağaçlarının yetiştiği yerlere.

26- يُنَاقِلْنَ بِالشَّمْطِ الْكِرَامِ أُولِيَ الْقَوَى

نِقَابَ الْحِجَازِ فِي السَّرِيحِ الْمُسَيَّرِ

(O atlar) Deriden nallarıyla, Hicaz'ın daracık yollarında hızlı adımlarla kır saçlı, akıllı ve onurlu yiğitler taşırlar.

27- يُرِيحُ عَلَى اللَّيْلِ أَضْيَافَ مَاجِدٍ

كَرِيمٍ وَمَالِي سَارِحاً مَالٌ مُقْتَرٍ

Gece bana cömert bir dostun misafirlerini getirir, sabah meraya salındığında malım, bir yoksulun malı kadar kalır.

3.2. Şiirin Şekil Tahlili

“Ya'bnete Münzir” isimli şiir, toplam yirmi yedi beyitten oluşup uzunluğu bakımından nispeten kısa sayılabilecek bir kasidedir. Şiir, aruz vezniyle oluşturulmuş olup nazmında “fe'ûlün / mefâ'îlün / fe'ûlün / mefâ'îlün” tef'ile kalıbı kullanılmıştır. Bu tef'ile kalıbı, her beyitte iki kez tekrarlanmak suretiyle “tavîl”³⁵ bahri tam şekliyle uygulanmıştır. Hem “arûz”³⁶ diye isimlendirilen beytin ilk mısraındaki son tef'ile hem de “darb”³⁷ diye isimlendirilen beytin ikinci mısraındaki son tef'ile tam “makbûd”³⁸ biçimindedir. Kafiye düzeni aa-ba-ca-da şeklinde olup kafiyei oluşturan “revî”³⁹ harfi ise kesralı “râ”dır.

³⁵ Tavîl bahri, Cahiliye Dönemi'nde en çok kullanılan bahirlerden biridir. Ana vezni, “fe'ûlün mefâ'îlün fe'ûlün mefâ'îlün - fe'ûlün mefâ'îlün fe'ûlün mefâ'îlün” şeklindedir. Geniş bilgi için bk. Ahmed el-Hâşimî, *Mîzânü'z-zeheb fi smâati şî'rî'l-Arab* (Beyrut: Mektebetü Dâru'l-Beyrûtî, 2006), 42-45; Yusuf Doğan, *Fahrüddîn Divriği ve Arûz Kitabı (Arûz Kasidesi ve Şerhi)* (Bişkek: BYR Publishing House, 2015), 70; Nihad Çetin, “Arûz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/424-437.

³⁶ Beytin ilk mısraındaki son tef'ileye arûz denilir. Bk. el-Hâşimî, *Mîzânü'z-zeheb*, 31-32; Çetin, “Arûz”, 3/424-437.

³⁷ Beytin ikinci mısraındaki son tef'ileye darb denilir. Bk. el-Hâşimî, *Mîzânü'z-zeheb*, 31-32; Çetin, “Arûz”, 3/424-437.

³⁸ Makbûd (المقبوض), tef'ilede meydana gelen basit değişiklik demektir. Tef'ilenin beşinci sakin harfinin hazfi ile gerçekleşir. Bk. Hâşimî, *Mîzânü'z-zeheb*, 43-45.

³⁹ el-Hâşimî, *Mîzânü'z-zeheb*, 129-130; Çetin, “Arûz”, 3/424-437.

3.3. Şiirin Muhteva Tahlili

“Ya’bnete Münzir” adlı şiir, Urve b. el-Verd’in *Dîvân*’ında yer alan ve klasik anlamda kaside formunda gelen çok az sayıdaki şiirlerinden biridir. Corcî Zeydân (ö. 1914), bu kasidenin Cahiliye Dönemi’nin en seçkin şiirlerinden biri olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰ Bu kaside, diğer su’lûk şiirleri gibi bazı yönlerden Cahiliye Dönemi’nin yaygın kaside formundan farklılık arz etmektedir. Nitekim kaside, Cahiliye Dönemi kasidesinin karakteristik unsurlarından biri olan atlâl ile başlamamakta; kasidede, yolculuk ve çöl maceralarının yer aldığı tasvir bölümü de yer almamaktadır. Yirmi yedi beyitten oluşan bu şiir, esas itibarıyla eşkıyalığın toplumsal gerekçelerini ve bir eşkıyanın hangi ilke ve erdemler doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini konu edinmektedir. Şiirin ana temaları arasında kahramanlık, fedakârlık, cömertlik ve bu erdemler sayesinde elde edilen şan ve şeref yer almaktadır.⁴¹ Kısacası asil ve soylu bir kahramanlık anlayışının, bu kasidenin ortaya çıkışını sağlayan en temel unsur olduğu anlaşılmaktadır. Bu kahramanlık duygusu, şiirin bütününe yön veren dinamik bir güç işlevi görmüş; şairi, fedakârlık, cömertlik, şan ve şeref gibi benimsediği yüce değerlerle bütün boyutları ve unsurlarıyla ilişki kurmaya sevk etmiştir. Böylece kahramanlık ideali hem şairin kişiliğinin hem de varoluşunun ana dayanağını oluşturan temel unsur hâline gelmiştir.

“Ya’bnete Münzir” kasidesi, içerik bakımından üç bölümden oluşmaktadır. 1-12. beyitlerden oluşan birinci bölüm Urve ile eşi Selmâ arasında geçen diyalogdan ibarettir. Bu bölümde Urve, baskınlar düzenleyerek hayatını tehlikeye attığı gerekçesiyle kendisini eleştiren eşine cevap vermekte ve onu bu tutumundan vazgeçirmeye çalışmaktadır. Şair, eşinin uyarılarına rağmen ölümden korkmadığını, ölüm öncesinde adını yüceltecek erdemli işler yapmayı arzuladığını ifade etmektedir. 13-21. beyitlerden oluşan ikinci bölümde tembel ve pasif eşkıyaların nitelikleri ele alınmakta; baskınlara katılmayarak toplumsal sorumluluktan kaçınan bu kimseler sert bir biçimde eleştirilmektedir. Buna karşın kendilerine reva görülen sefil yaşamı reddedip baskınlara katılan cesur ve atılgan eşkıyalar ise övülmektedir. 22-27. beyitlerden oluşan üçüncü ve son bölümde ise Urve, kabilesini ve yoksulları doyurmak uğruna sergilediği kahramanlıkları dile getirip dolaylı yoldan yaşadığı zorlu yaşamı reddedip baskınlara katılan cesur ve atılgan eşkıyalardan olduğunu hissettirmekte; insana gerçek ölümsüzlüğü kazandıran şeyin cesaret, cömertlik ve fedakârlık olduğuna zımnen işaret etmektedir.

(Birinci Bölüm)

Beni fazla kınama ey Münzir’in kızı!

Uyu, uykun tutmuyorsa da geceyi uykusuz geçir.

Beni nefsimle baş başa bırak ey Ümmü Hassân!

Çünkü ben onun, satışa çıkarmadan önce alıcısıyım.

Geride kalacak olan insanın adıdır; kendisi ise ebedi değildir

Zira (öldüğünde) o kabir başında tüneyen bir baykuşa dönecektir.

O baykuş, Kinâs’ın taşlarıyla konuşacak

Tanısa da tanımasa da herkese şikâyetle bulunacaktır.

Bu beyitlerde Urve b. el-Verd, bitmek bilmeyen baskınları nedeniyle hayatını tehlikeye attığını düşünen ve bu nedenle kendisini sürekli kınayan eşi Selmâ’ya seslenir. Ondan, uyuyup dinlenmesini - ki böylece kendisi de onun sürekli kınamalarından kurtulup rahatlayacaktır- veya uyanık kalmasını; ama artık kınamayı sürdürmemesini ister. Ardından hayatını tehlikeye atmasının ardındaki sebepleri

⁴⁰ Zeydân, *Târîhu âdâbi’l-luğati’l-Arabiyye*, 144,

⁴¹ Urve b. el-Verd, *Dîvânı Urve b. el-Verd*, 67-70.

açıklamaya çalışır. Onu bu tehlikelere sürükleyen, aslında eşi Selmâ'nın tehlikelere karşı uyardığı ve böylece ölümden korumaya çalıştığı aynı nefistir. Çünkü burada şair, adeta bir gün akınlarından birinde öleceğini hayal ederek ölmeden önce -ölümünden sonra satın alamayacağı- şan ve şerefi elde etmek istemektedir. Zira o, insanın ancak yaşarken yaptığı fedakârlıklar sayesinde ölümünden sonra kalıcı bir hatıra ve ölümsüz bir şöhret bırakabileceği düşüncesindedir.

Bu beyitlerde Urve ile eşi arasında geçen diyalog, Cahiliye Dönemi şiirinin karakteristik unsurlarından birini yansıtmaktadır. Zira bu dönemin şiirlerinde kadın figürü genellikle "sevgili" ya da "kı-nayan" (âzile) tiplerinden biri olarak tasvir edilmiştir.⁴² Cahiliye şairleri, kahramanlıklarını, cesaretlerini ve cömertliklerini çoğu zaman kadınla kurdukları bu sembolik ilişki üzerinden ifade etmişlerdir. Şair, sık sık baskın ve savaşımlara katılarak hayatını tehlikeye atması ya da aşırı cömertliği nedeniyle malını harcayıp ailesini yoksulluğa sürüklemesi sebebiyle eşi tarafından kınanmaktadır. Bu durum, kimi şiirlerde edebî bir kurgu unsuru olarak ortaya çıkmakla birlikte, Urve örneğinde gerçek bir yaşam tecrübesine dayanmaktadır. Nitekim yukarıda da geçtiği üzere kaynaklarda, Urve b. el-Verd'in sürekli baskınlara katıldığı, elde ettiği ganimetleri yoksullara dağıttığı ve Selmâ bint Münzir adlı bir eşinin bulunduğu açıkça belirtilmektedir.

Verilen beyitlerde Arap mitolojisinden bir unsura telmih de vardır. Bu inanışa göre, kişi öldüğünde başının üzerinden "hame" diye isimlendirilen bir baykuş çıkar, mezar taşının üstünde durur ve "Bana su verin! Bana su verin!" diye bağırır. Ölen kişinin intikamı alınıncaya kadar da bu böyle devam eder.⁴³ İşte burada Urve, öldükten sonra kendisinin de başından bir baykuşun çıkacağını ve etrafa selineceğini hayal ederek sesin, kendisinin gömüleceği yerdeki taşlar arasında yankılanacağını ve hem tanıdıklara hem de yabancılara susuzluğundan yakınacağını belirtir. Bu betimleme, Urve'nin kabilesi içinde kendisini yalnız hissettiğine ve ölümünün ardından kabilesinin intikamını almayacağı düşüncesine sahip olduğuna bir işaret olarak değerlendirilebilir.

Bırak da diyar diyar gezeyim, böylece (ya ölür)

Seni serbest bırakırım, ya da seni kötü duruma düşmekten kurtarırım.

Eğer ölümün bir oku isabet ederse, bundan rahatsızlık duymam

Ölümden kurtulan mı var?

Ama eğer benim okum isabet ederse (ganimetle dönerim)

Ve bu sizi evlerin arkasında oturup el açarak kötü duruma düşmekten koruyacaktır.

Urve, kasidenin ilk dört beytinde kendisini akınlara çıkmaya ve ölümle yüzleşmeye sevk eden temel sâikin, ölümünden sonra adının anılması yoluyla ölümsüzlüğe ulaşma arzusu olduğunu ifade etmiştir. Bu beyitlerde ise eşini ikna etme çabasını daha kişisel bir gerekçeyle temellendirmekte; sadece kendi idealleri uğruna değil aynı zamanda eşinin onurlu bir yaşam sürmesi amacıyla da hayatını tehlikeye attığını vurgulamaktadır. Düzenlediği baskınları ölümle oynadığı bir tür kumara benzeten Urve'ye göre bu akınların iki olası sonucu vardır: Ya ölür ve eşi onun ardından yeniden evlenerek hayatını sürdürebilir ya da sağ dönerek kazandığı ganimetlerle eşine, başkalarına muhtaç olmadan onuruna yakışır bir hayat sağlar. Şair, bu düşüncesini daha da pekiştirmek amacıyla, yoksulluğun ve başkalarına bağımlı yaşamının getirdiği zilleti tasvir eder. Ardından ölüm karşısındaki tutumunu açık bir kararlılıkla ortaya koyar: Ölümden korkmadığını, aksine onunla adeta bir oyun oynadığını ifade eder.

⁴² Yusuf Mahmud Uleymât, "Sûretu'l-mer'a inde şu'arâi's-sa'âlik fi'l-asri'l-câhili", *Mecelletu'l-Ülûmi'l-Esâsiyye* 14 (2007), 243-244.

⁴³ İbn Sikkât, *Şerhu Dîvânî Urve b. el-Verd*, 42.

Ölümün galip gelmesi hâlinde kaygı duymayacağını, zira ölüm vaktinin ertelenemeyeceğine ve herkesin er ya da geç bu sonla karşılaşacağına inandığını ifade eder. Ancak zaferle döndüğü takdirde, ailesini yoksulluk ve aşağılanmadan koruyarak onların yeniden onurlu bir hayat sürmesini sağlayacaktır. Bu beyitler, Urve'nin ailesiyle birlikte onurlu ve haysiyetli bir yaşam uğruna her türlü riski göze alan, kararlı ve azimli bir kişiliğe sahip olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yukarıda verilen beyitlerde Cahiliye Dönemi Arap örf ve âdetlerine ait bir kültürel unsura işaret edildiği görülmektedir. Nitekim ilgili dönemde misafirler, ev sahibinin hazırlıkları tamamlanuncaya kadar genellikle evin arka kısmında bekletilir, daha sonra içeri alınır.⁴⁴ Urve, eşine hitaben, baskınlardan elde edeceği ganimet sayesinde onu ve ailesini bu tür aşağılayıcı bir duruma düşmekten koruyacağını belirterek kendisini haklı göstermeye çalışmaktadır.

*“Yazıklar olsun!” diye haykırıyor: Artık kimi zaman yaya olarak pusularda beklemekten
Ve kimi zaman da atlılarla saldırmaktan vazgeçmeyecek misin?”*

*Bu yıl, malların içinde oturmayacak mısın?
Zira seni, memeleri kesilmiş, sürekli erkek doğuran devenin sırtında görüyorum.*

*(Öyle bir deve ki) İyi insanların yakınlarının canını yakıp onları zillete düşürür
Ve ölüm getirmesinden korkulur; o (uğursuzluğun) sana isabet etmesinden endişe ediyorum, dikkat et!*

*(Ey Selmâ!) Akrabaların, senin dilediğin yoksul hayatı reddettiler
(yardım almak için) Karşına çıkan bileği kararmış cariyeler de.*

*Benden yardım isteyip benim de verecek bir şey bulamadığım Zeyd'in çocukları
Onlar da o sefil hayatı reddettiler, artık terbiyeni takın ve sabret.*

Bu beyitlerde, bir türlü ikna olmayan şairin eşi Selmâ'nın sesi duyulmaktadır. Selmâ, kocasıyla tartışarak onu sürekli çıktığı baskınlardan vazgeçirmeye çalışır. “Sana yazıklar olsun” ifadesi, onun her seferinde eşinin baskınlara gitmesinden duyduğu derin kaygıyı ve rahatsızlığı yansıtır; bu sözlerle, tehlikenin kıyısında gezindiğini fark etmesini beklemektedir. Çünkü bu tehlike iyileri ölüme götürmekte, yakınlarını ise bu ölüm acısı ile yakmaktadır. Bu nedenle Selmâ, kocasına baskınlarını ne zaman bırakacağını sormakta; onun, tıpkı avcının avını yakalamak için pusuda beklemesi gibi baskınlarını gizlice planlayıp düşmanlarını ansızın vurmasından yakınmaktadır. O, bazen piyadelerle bazen de süvarilerle baskına çıkmaktadır. Selmâ ayrıca, eşine bu yıl evinde oturup malını koruyup koruyamayacağını sorar ve onun sürekli ölüm ve tehlike sınırında yaşadığını dile getirir. Şairin durumunu, üzerinde oturulması zor, tehlikeli bir deveye benzetir. Bu devenin memeleri kesilmiştir ki süt vermesin, böylece daha güçlü ve çevik olsun; ayrıca hep erkek yavrular doğurur, bu da Araplar nezdinde onu çirkin ve uğursuz bir hayvana dönüştürür. Böyle bir deve; soylu kişilere felaket getiren, düşenleri helak eden, kimsenin üzerinde durmak istemediği bir varlık olarak tasvir edilmiştir. Burada, Arap şiirinde uğursuz, tehlikeli ve ölüm sembolü olarak kullanılan deve (sarmâ') imgesine yer verilmiştir.⁴⁵

Hayatını tehlikeye attığı gerekçesiyle kendisini kınayan eşi Selmâ'yı ikna etmeye çalışan Urve, baskınlarına gerekçe olarak başlangıçta şan ve şeref arayışını göstermiş; eşi bu gerekçeden tatmin olmayınca ailesine onurlu ve müreffeh bir yaşam sunma arzusunu dile getirmiştir. Bu beyitlerde ise şair, onu rahat ve tehlikeden uzak bir hayat sürmekten alıkoyan diğer nedenleri ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki, yakın akrabalarından muhtaç durumda olanların kendisinden yardım talep etmeleri; bir diğeri ise

⁴⁴ İbn Sikkît, *Şerhu Dîvânî Urve b. el-Verd*, 43.

⁴⁵ İbn Sikkît, *Şerhu Dîvânî Urve b. el-Verd*, 44.

hizmetçilik yaparak ve çölde çalı çırpı toplayarak geçimini sağlayan yoksul kızların durumudur. Yoksulluk, bu kızları başkalarına el açma durumuna sürüklemiştir. Ayrıca şair, kendisiyle aynı soydan gelen yoksul akrabalarının da yardım taleplerini geri çeviremediğini dile getirerek toplumsal sorumluluk duygusunu vurgular. Bu beyitler, Urve'nin sadece kendi kavmi için değil genel anlamda toplumun yoksul kesimleri için de mücadele ettiğini göstermektedir.

Verilen beyitlerde Urve'nin, sakin ve güven verici bir üslup benimseyerek eşinin korkularını yatıştırmaya çalıştığı görülmektedir. Şairin kararlılık ve cesareti yansıtan ifadeleri, onun bahsettiği gücün yalnızca bedensel değil, aynı zamanda manevî bir nitelik taşıdığını da ortaya koymaktadır. Tüm bu açıklamalardan sonra ise üslubunu belirgin biçimde sertleştirerek Selmâ'ya utanma duygusunu koruması, kınamaktan vazgeçmesi ikazında bulunur ve ardından sabır göstermesini öğütler. Bu son uyarının ardından kasidenin geri kalan kısmında artık Selmâ'nın sesine yer verilmemesi, Urve'nin tartışmayı kesin bir kararlılıkla sonlandırdığını göstermektedir.

(İkinci Bölüm)

Allah o su'lûku kahr etsin ki gecesı kararınca

Hayvanların kesildiği yerlere uğrar; kemiklerin uçlarındaki kıkırdakları seçer.

Her gece, kendini ömür boyu zengin sayar

Varlıklı bir dosttan yemek kopardığında.

Erken uyur, sabah aç hâlde uyanır

Toprağa bulanmış vücudundaki çakılları silkeler.

Ancak kendine yetecek kadar yiyecek arar

(Ve doyunca) Yıkılmış bir çardak gibi yere serilir.

Kabile kadınlarına, istedikleri işlerde yardım eder

Böylece akşam olunca yorgun deve gibi yere çöker.

Bu beyitlerde şair, toplumsal fayda üretmeyen, mücadele ruhunu yitirmiş ve tembelliği yaşam felsefesi hâline getirmiş bir su'lûk tipini sert bir dille eleştirmektedir. Şair, bu su'lûku yerici ve lanetleyici bir üslupla betimlemeye başlayarak karşımızda ahlâken zayıf, düşük karakterli ve değersiz bir kişi bulunduğunu açıkça ortaya koyar. Söz konusu su'lûk, gece çöktüğünde sağa sola atılmış kemiklerin ucundaki kıkırdağı kemirerek veya içindeki iliği çıkarmaya çalışarak dolaşan bir kişi olarak tasvir edilmiştir. Bu kişi, develerin ve koyunların kesildiği yerlerde vakit geçirmeye alışmış, başkalarının artıklarını beklemeyi bir yaşam tarzı hâline getirmiştir. Onun zenginlik anlayışı, kendisine bir zengin dostu tarafından karnını doyuracak kadar yiyecek verilmesinden ibarettir. Buna karşın kendi kabilesindeki yoksulların durumuna karşı duyarsızdır; zira o, yalnızca kendi çıkarı doğrultusunda para ve yiyecek talep eden bir kişiliğe sahiptir.

Bu tembel su'lûk gündüz vakitlerinde tıpkı çökmüş bir çardağı andırır biçimde tembelce uzanır; akşam olduğunda ise sanki karnını doyurmuşçasına uykuya dalar ve sabah olduğunda hem uykunun hem de tembelliğin doyumuna ulaşmış bir hâlde uyanır. Sabah vakti onu gören kişi, uzun süre toprakta yatmaktan elbiselerine yapışan taş ve tozları silerken bulur. Eğer birine yardım ettiğine tanık olunursa bu ancak sabahları erkeklerin işlerinde olduğu zamanlarda ev işlerinde destek isteyen kadınlara yardım etmesi şeklindedir.

Bu beyitlerde Urve'nin, eşiyle doğrudan bir tartışmaya girmeksizin ona baskınlara katılmadığı takdirde kendilerini bekleyen durumun acı gerçeklerini tasvir ederek dolaylı yoldan ikna etmeye çalış-

tığı görülmektedir. Şair, bu tasvirler aracılığıyla eşine “Böylesine sefil bir yaşamı sürdürmemi mi istiyorsun?” demek istercesine, yoksulluğun ve çaresizliğin doğurduğu aşağılanmayı gözler önüne sermektedir.

*Ama öyle su'lûklar vardır ki yüzleri
Yolunu bulmaya çalışan kişinin elindeki meşalenin ışığı gibidir.*

*Düşmanlarına tepeden saldırır, onlar ise korkuyla bağırır
Onu geri çevirmeye çalışırlar, tıpkı fal oku numarasız çıktığında bağırانlar gibi.*

*Uzaklaşsalar da onun yaklaşmasından emin olamazlar
(Dönüşünü) ailesinin, uzak birinin yolunu gözlediği gibi beklerler.*

*İşte o su'lûk, ölümle karşılaşırsa onu onurla karşılar
Ama bir gün daha yaşarsa yaşamaya en layık olan yine odur.*

Urve; insanî değerlerin güç, vakar, cömertlik, diğerkâmlık ve zenginlik ilkeleri üzerine inşa edildiğini düşünmektedir. Bu nedenle, zaman zaman zıtlıklar arasında bir karşılaştırma yöntemine başvurduğu görülür. Bu kez de şair, iki farklı su'lûk tipini karşılaştırmaktadır. Birincisi, bir önceki beyitlerde değinilen zillet, teslimiyet, korkaklık, bencillik ve gülünç bir tembellik içinde yaşayan su'lûk tipidir. Bu beyitlerde ele alınan ikinci tip ise ıssız yollara ve engin çöllere cesaretle atılan su'lûktur. Bu kişi, değişim gücüne sahip olan ya da mevcut düzeni dönüştürmeye çalışan bir karakteri temsil etmektedir. Bu yiğit su'lûk, düşmanlarının karşısına dimdik çıkan bir kahramandır. Düşmanları, ona saldırırken tıpkı şanssız oku çıkan kumarbazların “Geri gönderin, geri gönderin, o kimseye ait değil!” diye bağırmaları gibi bağırırlar. Ancak ondan uzaklaştıklarında, onun azim ve kararlılığının gücünü iyi bildikleri için hiçbir zaman ondan emin olamazlar; her an yeniden karşılarına çıkmasından endişe duyarlar. Onun baskını, tıpkı uzakta olan birinin dönüşünü bekler gibi beklerler. İşte bu tür bir su'lûk, eğer ölürse, kavmi arasında adını ölümsüzleştirmesi onun için yeterlidir; eğer zenginleşirse, zenginliğe gerçekten layıktır, çünkü kazandığını kabilesi ve yakınlarıyla paylaşmaktan asla geri durmaz.

Hiç şüphe yok ki bu iki tablo, su'lûkun dünyaya bakışındaki kahraman ile anti-kahraman tiplerini temsil etmektedir. Bu iki tip, öz itibarıyla birbirinin zıddıdır ve karşıtlıklarının doruk noktasındadır: Sabitlik - harekete, etkisizlik - etkinliğe, başkalarının artıklarıyla yaşama - başkalarından çekip alarak hedefine ulaşma, uysal hayvanîlik - atılgan insanîlik karşıtlığıyla yüz yüzedirler. Bu zıtlık, özellikle kahramanın başkalarının bilincindeki varlığıyla zirveye ulaşır: Kahraman, başkalarının zihninde enerjik ve dinamik bir şekilde yer alırken anti kahraman, fiziksel olarak var olsa bile onların bilincinde yok gibidir. Zira o, yalnızca kadınlar ondan bir şey istediklerinde onların hizmetine koşar; dolayısıyla zihinlerinde sadece bir araç olarak yer eder ve sonuçta yorgun, güçsüz bir deve gibi tükenir. Buna karşın birinci kahraman ise gelecek ve yaşam uğruna riske girme fikriyle bağlantılı olan ısıltılı varlığı sayesinde çevresindekilerin zihninde sürekli baskın bir şekilde yer eder. O uzaklaştığında bile varlığı hissedilir; insanlar onunla ilgili olarak hem korku hem hayranlık hem de geleceğe dair kaygı ve heyecanı birlikte taşırlar.

Bu beyitlerde Cahiliye Dönemi Arap kültürüne özgü bir unsur olan “kumar okları (ezlâm)” geleneğine gönderme yapılmaktadır. Söz konusu oyun, on oktan oluşan ve bir tür piyango çekilişini andıran bir uygulamaydı. Bu okların üçü boş bırakılır, geri kalan yedisine ise birden yediye kadar değişen oranlarda hisseler yazılırdı. On kişi arasında yapılan çekiliş sonucunda boş okları çekenler, ortaya

konan maldan pay alamadıkları gibi, kumarın konusu olan malın bedelini de ödemek zorunda kalırlardı.⁴⁶

(Üçüncü Bölüm)

Helak mı olacak Mu'temm ve Zeydoğulları?

Tehlikeye atacak bir canım olduğu halde kendimi tehlikeye atmadan.

(Saldırılarımızdan) Umudunu kestikten sonra korkutacaktır

Ürküp kaçışan sürülerin peşindeki süvariler.

Atlarını korumak için mızrak sapları kavmin öncülerine

Parlak ve keskin kılıçlarıyla onlara saldırırlar.

Bir gün Necid bölgesine ve halkına saldırırlar

Bir gün de şuss ve 'ar'ar ağaçlarının yetiştği yerlere.

(O atlar) Kır saçlı, akıllı ve güçlü yiğitler taşırlar

Hicaz'ın daracık yollarında deriden nallarıyla ve hızlı adımlarla.

Gece bana cömert bir dostun misafirlerini getirir

Sabah meraya salındığında malım bir yoksulun malı kadar kalır.

Urve, bu beyitlerde Abs kabilesine mensup iki topluluğun açlık ve yoksulluktan helak olmasına asla izin vermeyeceğini vurgular. Onlar sıkıntı içindeyken kendisinin huzur içinde yaşamasını ve onlar için tehlikeye atılmamasını vicdanına sığdıramaz. Cesur ve gözü pek bir mizaca sahip olan Urve, bu nedenle baskınlarına devam edecektir. Onun atları, güçleri, sağlam kaleleri ya da uzak mesafelerine güvenerek kendilerini güvende sanan düşmanları dehşete düşürecek; onların develerini önüne katarak sürece ve bu sırada süvariler, mızrakları ve parlak kılıçlarıyla savaşacaklardır. Urve, ulaşılması zor, yüksek yerleri de hedef alacağını, hiçbir dağ veya Necid bölgesini geride bırakmayacağını ifade eder. Ardından, bu atların sırtında saçları ağarmış, yaşça büyük kahraman süvarilerin bulunduğu bir tablo çizer. Bu atlar, Hicaz dağlarının eteklerinde bolca bulunan küçük taşlardan sakınarak, onları koruyan nalların üzerinde çevik bir şekilde ilerlerler. Kasidenin sonunda ise şair yeniden kendisine döner ve baskınlardan amacının kişisel zenginlik elde etmek olmadığını bir kez daha vurgular.

3.4. Şiirin Üslup Tahlili

Bu kasidede Urve; hem sevgi, yalnızlık ve onur gibi kendi iç dünyasını hem de kavmine yardım etme, cömertlik ve cesaret gibi toplumsal görev bilincini iç içe işler. Urve'nin bu şiirde kullandığı dil sade, doğrudan ve içten bir anlatıma sahiptir. Kasidede süslü, ağır terkiplere çok az yer verilmiştir. Cümleler kısa, vurgulu, doğrudan ve emir kipine yakın bir anlatım taşır. Kelimeler çoğunlukla çölde yaşayan bedevîlerin gündelik hayatına ait somut unsurları (deve, yoksulluk, açlık, gece, saldırı, yağma) betimler. Şairin kelime tercihi, duygularını doğrudan aktarmaya yöneliktir; dolaylı, soyut ifadelerden ziyade eyleme dayalı fiiller ve canlı tasvirler ön plandadır. Özellikle şairin, artık geri dönüşü olmayan bir mücadele içinde olduğunu ve kabilesinin yoksulları uğruna akınlara devam edeceğini kararlılıkla dile getirdiği 23-26. beyitler sade kelime kadrosu ve eylem merkezli yapısıyla dikkat çeker. Bu beyitlerdeki anlatım, Urve'nin karakterindeki azim, fedakârlık ve kararlılığı güçlü bir biçimde yansıtır.

Kasidenin vezni aruzun kahramansı ritmine uygun olup şiire hem ciddiyet hem de süreklilik hissi kazandırır. Kafiye, şairin heyecanını pekiştirir niteliktedir. Beyit sonlarındaki sert sessizler, karar

⁴⁶ İbn Sikkî, *Şerhu Dîvânî Urve b. el-Verd*, 43; Tevfik Fehd, "Meysir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/509-510.

verip dönmemeyi, yani Urve'nin azmini simgeler. Ayrıca kasidede müzikal ritim barizdir; bu da metne ayrı bir estetik kazandırmaktadır. Bazı harfler, özellikle de ilk beyitlerde tekrarlanan lââm (ل), mîm (م) ve kâf (ك) harfleri ahlâkî yücelik ve güç anlamlarını pekiştirmektedir. Lââm harfi bağlılık ve tutunmayı, mîm harfi açıklık ve genişlemeyi, kâf harfi ise güç ve sertliği çağrıştırır.⁴⁷ Bu ritmik bütünlük, şiirin içeriğinde geçen karar, direnç ve ölüme meydan okuma temalarıyla uyumludur.

Şiir, "Yâ'bnete Münzir" şeklinde doğrudan bir hitapla başlar. Bu, duygusal ve samimi bir ton oluştururken aynı zamanda anlatıma da canlılık katmaktadır. Ancak hitaba, uzaklık ifade eden "Ey"⁴⁸ edatı ile başlaması Urve'nin, kınamalarından dolayı eşine kızgın olduğunu gösterir. Hemen peşinden 2. beyitte şair, nidâ edatını kullanmadan eşine künyesiyle "Ümmü Hassân" şeklinde seslenir. İlk hitabında, eşinin sürekli sitem etmesinden duyduğu psikolojik uzaklık ve bıkkınlık hissi sezilir. Ancak ardından, ona sert davrandığını fark eder. Sanki ona şöyle demektedir: "Her şeye rağmen sen bana yakınsın, sevdiğimsin, çocuklarımmın annesisin." Ancak ilerleyen beyitlerde, seslenme biçimi sevdiği kadına hitap gibi görünse de aslında şairin kendi toplumuyla hesaplaşması hâline gelir. Ton hem coşkulu hem kararlı bir yapıdadır: Urve, yaşadığı sefil hayatı kabul etmez, kendisiyle aynı kaderi paylaşan su'lûkları da müreffeh ve onurlu bir hayat için mücadeleye davet eder. Ancak kaside ilerledikçe anlatımın tonu değişir. Başlangıçta kişisel ve duygusal, orta bölümlerde akılcı ve açıklayıcı, son kısımlarda ise kahramansı ve kesin bir tona bürünür.

Urve'nin üslubu, diğer su'lûk şairler gibi doğrudan ve düz olsa da kasidede çeşitli belâgat unsurları da yer almaktadır. Örneğin 18. beyitte şair, baskınlara katılan atılgan su'lûkun yüzünü, bir adamın elindeki meşalenin ışığına benzetmektedir. Bu sadece parlaklık ve ışık güzelliği yönünden bir benzetme değildir; bunun ötesinde anlamsal bir benzerlik de sezilebilir. Bu su'lûkun arkadaşları, onun görüşleri, davranışları ve önden gidip onlara yolu gösteren adımlarıyla aydınlanırlar; tıpkı, elindeki meşaleyle yolunu aydınlatan kimse gibi.

Kasidenin 6. ve 7. beyitlerinde "ölüm" bir savaşçı gibi kişileştirilerek istiare sanatına başvurulmuştur. Şair, ölümüyle yüzleşmekten korkmayan bir savaşçı gibi kendini "ölümle çarpışan" biri olarak gösterir ve gerçekçi tasvirlerle anlatımı güçlendirir. Burada şair, karışıklık imgesini kullanarak vermek istediği düşüncüyü, ölümü somutlaştıran istiare yoluyla derinleştirir. Eğer bu "çarpışmada" ölüm galip gelir ve şair baskınlarda ölürse bu, onurlu bir ölüm olacaktır; dönerse ganimetlerle dönüp ailesine refah sağlayacaktır. Oysa evde kalırsa yoksulluk onları beklemekte ve bu da eşini başkalarına el açmaya veya misafirlik yoluyla geçinmeye mecbur bırakacaktır.

Şiirde bolluk - yoksulluk, onurlu yaşam - zillet, ölüm - hayatta kalma, kahraman su'lûk - tembel su'lûk ve gece - gündüz gibi karşıtlıklara da yer verilmiştir. Bu, şiirin ahlâkî bir derinlik kazanmasını sağlar. Örneğin Urve, cömertliğini gösterdiği son tasvirde, gece ile gündüz arasında bir karşıtlığa başvurur: Geceleyin, kendisine sığınan misafirler için çok sayıdaki develerinden kesip ikram eder; gündüz olduğunda ise, misafirleri için kestiği bu develer nedeniyle, otlaklara salınan deve sayısı azalmıştır.

"Yâ'bnete Münzir" kasidesi, dönemin toplumsal dayanışma anlayışına bir göndermedir. Urve, kabilesinin kendisini yeterince desteklemediğini düşünür; ama buna rağmen onların aç kalmaması için çaba gösterir. Bu yönüyle şiir, su'lûk geleneğinde "asil yalnızlık" temasının güçlü bir örneğidir.

⁴⁷ Yong - Yumi, "el-Cemâliyye ve'l-fenniyye fî şî'ri's-sa'âlik", 361.

⁴⁸ İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mufasssal* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001), 5/48.

Sonuç

Urve b. el-Verd, Cahiliye Dönemi şiirinde ahlakî temelli eşkıyalığın en dikkat çekici temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. Onunla birlikte “eşkîya” imajı, yalnızca yol kesen bir hırsız olmanın ötesine geçerek ilkelere sahip, onurlu bir duruş sergileyen bir figüre dönüşmüştür. Urve'nin şiiri, sonraki dönemlerde gelen ve toplum tarafından dışlanan şairlere ilham kaynağı olmuştur. Günümüzde onun şiirleri, İslam öncesi dönemde insanî temaların işlendiği örnekler arasında değerlendirilmekte, toplumsal gerçekçiliğin öncüsü ve kabile düzenine yönelik örtük eleştiriler içeren metinler olarak görülmektedir.

Urve b. el-Verd'in “Ya'bnete Münzir” adlı kasidesi, Cahiliye şiirinin tipik savaş, kahramanlık ve cömertlik temalarını bireysel bir iç çatışma ve ahlakî derinlikle birleştiren özgün bir örnek teşkil etmektedir. Şair, şiir boyunca kişisel duygular ile toplumsal sorumluluk bilinci arasında gidip gelen bir ruh hâli sergiler. Bu yönüyle kaside, sadece bir su'lûk şairinin yaşam mücadelesini değil, aynı zamanda insanın değer, onur ve özveri gibi kavramlarla olan ilişkisinin şiirsel bir yansımasını sunar. Urve hem ailesine duyduğu sevgi hem de kabilesinin yoksulları uğruna sürdürdüğü fedakârlık arasında denge kurmaya çalışan bir kişilik olarak karşımıza çıkar.

Kasidede sade ve doğrudan bir üslup tercih edilmiştir. Bu dilsel yalınlık, şairin duygusal içtenliğini ve ahlakî kararlılığını pekiştirir. Fiil ağırlıklı ifadeler, hareket ve mücadeleye dayalı bir anlatım tarzı oluşturur. Şiirin yapısında yer alan gece ve gündüz, yaşam ve ölüm, atılganlık ve tembellik gibi karşıtlıklar Urve'nin dünyasında varoluşsal bir gerilim yaratır. Sonuç olarak bu kaside, Cahiliye şiirinde sıklıkla görülen kabile merkezli kahramanlık anlayışını aşarak bireysel vicdanın ve insanî değerlere bağlılığın öne çıktığı bir metin olarak değerlendirilebilir. Urve'nin şiiri, dönemin toplumsal yapısına başkaldırısını ve ahlakî idealizmini yansıtan bir belge niteliğindedir.

Kaynakça

- Bekkâr, Yusuf. *Binâu'l-kasîde fi'n-nakdi'l-Arabi'l-kadîm*. Beyrut: Dâru'l-Endelüs, t.y.
- Bozkurt, Kenan. “Sözün Silaha Dönüşümü: Klasik Şiirde Hiciv”. *Filoloji Alanında Akademik Çalışmalar - II*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020.
- Çetin, Nihad. “Arûz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/424-437. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Doğan, Adem. “Arap Edebiyatında Su'lûk Şairlerin Şiir Temaları”. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2020), 163-191.
- Doğan, Yusuf. *Fahrüddîn Divriği ve Arûz Kitabı (Arûz Kasîdesi ve Şerhi)*. Bişkek: BYR Publishing House, 2015.
- Durmuş, İsmail. “Su'lûk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ek-2/528-530. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Durmuş, İsmail. “Şiir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/144-154. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Ebû Hilâl el-Askerî. *Kitâbu's-sinâateyn: eş-şi'r ve'l-kitâbe*. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, 1952.
- Ebu'l-Ferec el-İsfahânî. *Kitâbu'l-eğânî*, thk. İhsân Abbâs vd. Beyrut: Dâru Sâdır, 2008.
- Ekinci, Abdürrahim. “Su'lûk Şair 'Urve b. el-Verd'in Şiirlerinde Haberi Kelâmın Belâği Anlamları”. *İlahiyat Akademi Dergisi* 21 (2025), 25-44.
- Ekinci, Abdürrahim. *Belâgat Açısından Cahiliye Dönemi Saâlik Şiiri: Teebbeta Şerran ve 'Urve b. el-Verd Örneği*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2025.

- Elmalı, Hüseyin. “Kaside”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/562-564. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Fehd, Tefik. “Meysir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/509-510. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Ferrûh, Ömer. *Târihu’l-edebi’l-Arabî*. Beyrut: Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, 1981.
- Göçemen, Yakup. “Eşkiya (Su’lûk) Şair Urve b. el-Verd’in Sosyal Adalet ve Dayanışma Anlayışı”. *NÜSHA* 51 (2020), 117-146.
- Güceyüz, İsa. “Cahiliye Şiirinde Sosyal Adaletsizliğe Bir Başkaldırı: Sa’âlik Şairlerde “Fakirlik” Teması”. *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi* 13 (Mart 2025), 365-408.
- Hasan, İzzet. *el-Vukûf ale’l-atlâl mine’l-câhiliyye ilâ nihâyeti karnî’s-sâlis*. Dimaşk: y.y., 1968.
- Hâşimî, Ahmed. *Mîzânü’z-zeheb fî sinâati şî’ri’l-Arab*. Beyrut: Mektebetü Dâri’l-Beyrûtî, 2006.
- Huleyf, Yusuf. *eş-Şu’ara’ es-sa’âlik fi’l-asri’l-câhilî*. Kahire: Dâru’l-Maârif, t.y.
- Huzelî, M. Matir. “Şi’ru’s-sa’âlik ve’s-sunâiyyetu’l-mudâd: Dirâse vasfiyye nakdiyye”. *Mecelletu Kulliyeti’l-Âdab ve’l-Ulûmi’l-İnsâniyye Câmiatu Bâha* 57 (2024), 3295-3311.
- İbn Kuteybe. *eş-Şi’r ve’s-suarâ*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Kahire: Dâru’l-Maârif, t.y.
- İbn Manzûr. *Lisânu’l-Arab*. thk. Abdullah Aliyyu’l-Kebîr vd. Kahire: Dâru’l-Maârif, t.y.
- İbn Sikkî. *Şerhu Dîvani Urve b. el-Verd*. thk. Muhammed Fuad Na’nâ’. Kahire: Mektebetü’l-Hancî, 1995.
- İbn Yaîş. *Şerhu’l-Mufasssal*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2001.
- Kahtânî, Muzekkir b. Nâsir. “Şi’ru’s-sa’âlik: Nazratun fi’r-ru’ye ve’l-edât”. *Mecelletu Kulliyeti’l-Lugati’l-Arabiyye bi’l-Munûfiyye* 37 (2022), 737-772.
- Matpan, Ebubekir. “Muhadram Şair Lebîd b. Rebîa’nın Hayatı ve Muallakâsındaki Fahr Teması”. *Darü’lhadis İslâmî Araştırmalar Dergisi* 2 (Haziran 2022), 38-74.
- Okumuş, Sümeyye Revşen. “Eşkiya Şairlerin Şiirlerinde Coğrafya Algısı -Cahiliye Dönemi Eşkiya Şair Şenferâ’nın Lâmiyyetü’l-Arab ve Emevî Dönemi Eşkiya Şair Ebü’n-Neşnâş en-Nehşeli’nin ve Sâiletin Eyne’r-Raḥîlu Şiirleri Bağlamında-”. *Hitit İlahiyat Dergisi* 23 (2024), 69-84.
- Öral, Celal. *İbn Hişâm’ın Muḡni’l-Lebîb Adlı Eseri Bağlamında Arap Dilinde Şiirle İstişad*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2024.
- Tameemi, Doaa Saad Kareem. *Su’luk Şair Urve b. el-Verd ve Şiiri (Tematik Bir İnceleme)*. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Tarîfî, Muhammed Nebîl. *Dîvânu’l-lusûs fi’l-asreyn el-cahilî ve’l-İslâmî*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2004.
- Uleymât, Yusuf Mahmud. “Sûretü’l-mer’a inde şuarâi’s-sa’âlik fi’l-asri’l-câhilî”. *Mecelletu’l-Ulûmi’l-Esâsiyye* 14 (2007), 236-275.
- Urve b. el-Verd. *Dîvânu Urve b. el-Verd*. thk. Esmâ Ebû Bekr. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1998.
- Usta, İbrahim. “Arap Edebiyatında Eşkiya Şairler”. *Turkish Studies* 9/6 (2014), 1063-1092.
- Yıldız, Ömer. *Belâgat İlminin İzâfiliği –Nedenler ve Sonuçlar-*. Ankara: Fecr Yayınları, 2023.
- Yong De, Liu. –Yumi, Ding. “el-Cemâliyye ve’l-fenniyye fî şî’ri’s-sa’âlik: Dirâse vasfiyye tahliliyye”. *el-Mecelletu’l-Arabiyye li’n-Neşri’l-İlmî* 7/73 (2024), 303-367.
- Zeydân, Corcî. *Târihu âdâbi’l-luḡati’l-Arabiyye*. Kahire: Dâru’l-Hilâl, t.y.